

ประกาศกรมทรัพย์สินทางปัญญา

เรื่อง การขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ผ้าหม้อห้อมแพร์

ทะเบียนเลขที่ สช 63100137

เพื่อให้การขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นไปตาม พระราชบัญญัติคุ้มครอง
สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบ
บริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน
(ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2545 กรมทรัพย์สินทางปัญญาจึงออกประกาศไว้ ดังต่อไปนี้

ให้ขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ผ้าหม้อห้อมแพร์ คำขอเลขที่ 62100202 ทะเบียน
เลขที่ สช 63100137 ซึ่งมีรายการทางทะเบียนตามบัญชีแนบท้ายประกาศฉบับนี้

ทั้งนี้ ให้มีผลตั้งแต่วันยื่นคำขอขึ้นทะเบียน 9 เมษายน 2562

ประกาศ ณ วันที่ ๓๐ มีนาคม พ.ศ. 2563

ร.ท.

(นายทศพล ทังสุบุตร)

อธิบดีกรมทรัพย์สินทางปัญญา

๑๕๓/๒๕๖๓

ทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ผ้าหม้อห้อมแพร์

- (1) เลขที่คำขอ 62100202 ทะเบียนเลขที่ สช 63100137
- (2) วันที่ยื่นคำขอ 9 เมษายน 2562 วันที่ขึ้นทะเบียน 9 เมษายน 2562
- (3) ผู้ขอขึ้นทะเบียน จังหวัดแพร่
ที่อยู่ ศาลากลางจังหวัดแพร่ ถนนไชยบูรณ์ ตำบลในเวียง
อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ 54000
- (4) รายการสินค้า ผ้าหม้อห้อมและผลิตภัณฑ์สิ่งทอที่ใช้ผ้าหม้อห้อมในการแปรรูป

(5) คุณภาพ ชื่อเสียง คุณสมบัติหรือคุณลักษณะเฉพาะของสินค้า

คำนิยาม

ผ้าหม้อห้อมแพร์ (Mor Hom Phrae Fabric/ Pha Mor Hom Phrae) หมายถึง ผ้าทอพื้นเมืองและ/หรือเสื้อผ้าที่ผลิตจากเส้นใยธรรมชาติและ/หรือเส้นใยสังเคราะห์ที่ผ่านกระบวนการย้อมสีธรรมชาติทำให้เกิดลวดลายด้วยการมัดย้อม การจุ่ม หรือการพิมพ์ลาย ด้วยภูมิปัญญาการก่อหม้อห้อมที่ใช้ใบและต้นห้อมที่ปลูกในจังหวัดแพร่ ทำให้ผ้าทอและเสื้อผ้าที่ผ่านการย้อมมีเจดสีฟ้าถึงสีน้ำเงินเข้ม มีกลิ่นหอมตามธรรมชาติ ซึ่งผลิตขึ้นในพื้นที่จังหวัดแพร่

ลักษณะของสินค้า

(1) ประเภทของผ้า

- เสื้อผ้า ผ้าคลุมไหล่ ผ้าพันคอ ผ้าผืน หรือผลิตภัณฑ์สิ่งทอที่ใช้ผ้าหม้อห้อมในการแปรรูป

(2) ลักษณะทางกายภาพ

- โทนสี เป็นสีฟ้าถึงสีน้ำเงินเข้มจากการย้อมสี
- กลิ่นผ้า มีกลิ่นหอมตามธรรมชาติจากใบและต้นห้อม
- เส้นใย เส้นใยธรรมชาติ และ/หรือ เส้นใยสังเคราะห์
- ลวดลาย เป็นลวดลายตามภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้วยเทคนิคการทอผ้าหรือการถักทอ การมัดย้อม การจุ่มย้อม การเขียนลาย การพิมพ์ลายที่ย้อมสีด้วยการก่อหม้อห้อมธรรมชาติ

(3) ลักษณะทางเคมี

- ความเป็นกรด-ด่างของผ้าหม้อห้อม เมื่อนำไปทดสอบทางวิทยาศาสตร์จะต้องมีค่าอยู่ระหว่าง 5.0 - 8.5

กระบวนการผลิต

วัตถุดิบ

(1) ต้นหอม เป็นพืชล้มลุกในวงศ์ Acanthaceae มีชื่อทางวิทยาศาสตร์ว่า *Strobilanthes cusia* (Nees) ที่ปลูกและเก็บเกี่ยวในพื้นที่จังหวัดแพร่ ซึ่งมี 2 สายพันธุ์ คือพันธุ์ใบเล็กและพันธุ์ใบใหญ่

(2) เนื้อหอม คือการสกัดสีจากต้นหอมออกมาใช้ทำสีย้อมผ้า ตามกระบวนการและเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในจังหวัดแพร่ ที่เรียกว่า “หอมเปียก” หรือ “เปอะ” ในภาษาพื้นเมือง

(3) ผ้าทอพื้นเมืองและ/หรือเสื้อผ้าที่ผลิตจากเส้นใยธรรมชาติ และ/หรือ เส้นใยสังเคราะห์

การปลูกและการเก็บเกี่ยวต้นหอม

(1) การปลูกและการขยายพันธุ์ต้นหอมสามารถทำได้โดยการใช้เมล็ดและการปักชำกิ่ง แต่นิยมใช้วิธีการปักชำลำต้นที่มีข้อ โดยรากจะงอกจากบริเวณข้อ แต่ต้นพันธุ์ต้องมีอายุ 1 ปีขึ้นไป การปลูกจะนิยมปลูกบริเวณหัวไร่ปลายนาของตนเอง หรือในพื้นที่ป่าที่มีความชุ่มชื้นเพื่อการอนุรักษ์หน้าดิน หรือในรูปแปลงปลูกแบบยกร่องขนาดกว้าง 2 เมตร ยาว 3 เมตร ภายใต้โรงเรือนที่พรางแสง ประมาณร้อยละ 70 และให้น้ำระบบมินิสปริงเกอร์ และให้ธาตุอาหารรูปแบบอินทรีย์เคมี

(2) การเก็บเกี่ยว เมื่อต้นหอมอายุครบ 6 - 8 เดือน จะใช้วิธีตัดกิ่ง ก้าน ใบ และยอด ความยาว 30 - 50 เซนติเมตร จากยอดลงมา เก็บในช่วงเช้าไม่เกิน 8.00 น. หรือในช่วงเย็นเก็บหลัง 16.00 น. เพราะใบหอมจะสดและให้เนื้อสีมากกว่าหอมที่เก็บในเวลาอื่นๆ นำมามัดเป็นกำๆ ใส่ในหม้อหรือโถงสำหรับทำเนื้อหอมเปียก

การทำหอมเปียก/การเตรียมเนื้อหอม

การผลิตผ้าหม้อหอมแพร่ จะให้ความสำคัญมากกับการเตรียมเนื้อหอม ที่ต้องคัดสรรเลือกเก็บใบและต้นหอมสดในช่วงเวลาและอายุต้นตามที่กำหนด เมื่อเก็บได้แล้วให้นำมามัดเป็นกำๆ ใส่ในหม้อหรือโถง เติมน้ำสะอาดให้ท่วมใบหอม แช่น้ำทิ้งไว้ไม่เกิน 72 ชั่วโมง เมื่อครบกำหนดเวลาให้แยกกากออกแล้วเติมปูนขาวหรือปูนแดง แล้ว “ชวก” (กระแทกชั้นกระแทกลงในหม้อหรือโถงที่ใช้หมัก) จนฟองแตกตัวและยุบตัวลง ซึ่งนิยมใช้ชะลอมในการตีเป็นฟองเพื่อเติมอากาศ จากนั้นพักไว้ 1 คืน จนได้ตะกอนหอมสีน้ำเงินดำ รินน้ำด้านบนทิ้ง เก็บเนื้อหอมเปียกในภาชนะที่ปิดสนิท เพื่อนำไปใช้ในการก่หอมต่อไป

การทำน้ำย้อมผ้าหม้อหอม (การก่หอม)

การก่หอมหม้อหอมเพื่อเตรียมน้ำย้อม คือการนำสารคราม (Indigo) หรือที่เรียกว่า “หอมเปียก” นำมาผสมกับน้ำต่าง จากนั้นเติมน้ำขาวขาวและน้ำมะขามเปียกหรือน้ำมะเฟือง หรืออื่นๆ ตามความเหมาะสม ลงในโถงหรือหม้อดิน โจงน้ำย้อม (ตักน้ำย้อมแล้วเทกลับคืนในโถง) ทุกวันทั้งเช้าและเย็น สังเกตสี กลิ่น และฟองน้ำย้อมจะใสขึ้นเปลี่ยนเป็นสีเขียวปนน้ำเงิน กลิ่นหอมอ่อนๆ ฟองสีน้ำเงิน ให้ใจจนกว่าน้ำย้อมจะเป็นสีเหลืองอมเขียวหรือสีเขียวยอดใบตอง ชุ่นขึ้น ฟองเป็นสีน้ำเงินเข้มแวววาว ไม่แตกยุบ แสดงว่าเกิดสีคราม (Indigo white) ในน้ำย้อมแล้ว ซึ่งกระบวนการก่หอมหม้อหอมจะใช้ระยะเวลา 7 - 14 วัน และจะมีความเป็นกรด-ด่างที่เหมาะสมในการย้อม คือ pH 10 - 11

การย้อมห้อม

การย้อมจะมี 2 ลักษณะ คือย้อมเส้นด้ายหรือย้อมผ้าผืน โดยจะทำความสะอาดเส้นด้ายหรือผ้าผืนก่อน เพื่อจัดคราบขาวและไขมันที่เคลือบไว้ด้วยน้ำสะอาดแล้วบิดพอหมาดก่อนนำไปย้อม หลังจากการย้อมตาม เดดสีและลักษณะของเทคนิคการมัดย้อม การพิมพ์ลาย การย้อมเส้นด้าย จะล้างทำความสะอาดสีออกจนหมด แล้วตากในที่แห้งและร่ม ทำการตรวจความเรียบร้อยของผ้าก่อนนำออกจำหน่าย

การบรรจุหีบห่อ

(1) รายละเอียดบนฉลากหรือบรรจุหีบห่อ ให้ประกอบคำว่า “ผ้าหม้อห้อมแพร์” และ/หรือ “Pha Mor Hom Phrae” และ/หรือ “Mor Hom Phrae fabric”

(2) ระบุวัน/เดือน/ปีที่ผลิต

(3) ให้ระบุชื่อผู้ผลิตและที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้

(6) ความสัมพันธ์ระหว่างสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์

ลักษณะภูมิประเทศ

จังหวัดแพร์ ตั้งอยู่ระหว่างละติจูด 18 องศา 4 ลิปดา 60 ฟลิปดาเหนือ ลองจิจูด 100 องศา 0 ลิปดา 0 ฟลิปดาตะวันออก มีสภาพทางภูมิศาสตร์ที่ถูกล้อมรอบด้วยภูเขาทั้ง 4 ทิศ พื้นที่ส่วนใหญ่ร้อยละ 80 เป็นภูเขา มีพื้นที่ราบเพียงร้อยละ 20 เท่านั้น โดยลาดเอียงไปทางทิศใต้ตามแนวไหลของแม่น้ำยมคล้ายแอ่งกระทะ พื้นที่ราบอยู่ระหว่างหุบเขามี 2 แปลงใหญ่ คือ ที่ราบบริเวณพื้นที่อำเภอวังทอง อำเภอเมือง อำเภอสูงเม่น และอำเภอเด่นชัย อีกหนึ่งแปลงคือ ที่ราบบริเวณพื้นที่อำเภอลอง และอำเภอวังชิ้น โดยที่ราบดังกล่าวใช้เป็นที่อยู่อาศัยและทำการเกษตร สำหรับลักษณะทางภูมิอากาศของจังหวัดแพร์ จัดอยู่ในลักษณะแบบฝนเมืองร้อน ด้วยพื้นที่เป็นแอ่งคล้ายกันกระทะ จึงทำให้สภาพอากาศมีความแตกต่างกันมาก โดยภูมิอากาศของจังหวัดแพร์แบ่งเป็น 3 ฤดูกาล คือ ฤดูหนาว (เดือนพฤศจิกายนถึงเดือนกุมภาพันธ์) ฤดูร้อน (เดือนมีนาคมถึงเดือนพฤษภาคม) และฤดูฝน (เดือนมิถุนายนถึงเดือนตุลาคม) ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยประมาณ 1,226.94 มิลลิเมตร เป็นพื้นที่ต้นน้ำของแม่น้ำยม มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ มีความหลากหลายของป่าเบญจพรรณ ป่าดิบแล้ง และป่าเต็งรัง สลับซับซ้อนกันบนเทือกเขาผีปันน้ำและเทือกเขาแดนลาว อีกทั้งจังหวัดแพร์ยังเป็นจังหวัดที่มีอุทยานแห่งชาติเป็นจำนวนมาก เช่น อุทยานแห่งชาติดอยผาก อุทยานแห่งชาติแม่ยม อุทยานแห่งชาติเวียงโกศัย และวนอุทยานแพะเมืองผี เป็นต้น ด้วยสภาพภูมิอากาศและภูมิประเทศดังกล่าวของจังหวัดแพร์ จึงส่งผลให้ต้นห้อมเจริญเติบโตได้ดี และมีเป็นจำนวนมากในธรรมชาติ ด้วยปัจจัยดินที่อุ้มน้ำ มีอินทรีย์วัตถุสูง แสงแดดปานกลาง จึงเหมาะสมกับต้นห้อมจนนำมาสู่การผลิตเป็นผ้าหม้อห้อมแพร์

ประวัติความเป็นมา

ผ้าหม้อห้อมในจังหวัดแพร์ได้รับการสืบทอดกันมานานกว่า 100 ปี โดยในช่วงสมัยกรุงธนบุรีจนถึงต้นรัตนโกสินทร์ เจ้าเมืองแพร์ได้นำไพร่พลมาจากสิบสองปันนา เชียงแสน และแขวงเชียงขวางของประเทศลาว เข้ามาอยู่อาศัยในจังหวัดแพร์ ซึ่งมีกลุ่มชนไทพวนรวมอยู่ด้วยและได้นำความรู้ด้านหม้อห้อมเข้ามาเผยแพร่

ผนวกกับชาวไทยพื้นเพเดิม ต่างก็ผลิตเสื้อผ้าใช้เองโดยการปลูกฝ้าย ปั่นด้าย ทอผ้า และตัดเย็บในรูปแบบของเสื้อห้าดอก เสื้อคอเฮง หรือเสื้อกวยเฮง ซึ่งเป็นเสื้อแบบจีนคอกลม ผ้าหนา ติดกระดุม หรือผูกเชือกตลอดแนว (คนแพร่ เรียกว่า “เสื้อมะถั่ว”) ด้านล่างมีกระเป๋าสองข้าง กับการใส่กางเกงเตี้ยวสะดอกขา กว๊วย สีครามอมดำ ด้วยภาษาถิ่นล้านนาโดยแท้จริง “ม่อฮ่อม” ไม่ได้หมายถึงเสื้อแต่หมายถึงสีของเสื้อที่เป็นสีครามอมดำ ปัจจุบันถ้าเอ่ยคำว่า “ม่อฮ่อม” จะหมายถึง เสื้อ ซึ่งเสื้อชนิดนี้ไม่ใช่เสื้อสำหรับผู้ชายชาวล้านนาสวมใส่มาแต่เดิม เสื้อม่อฮ่อมเกิดขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยเริ่มที่จังหวัดแพร่ จากชาวไทพวนเย็บเสื้อผ้าฝ้ายย้อมสีครามออกมาจำหน่ายให้แก่คนงานและลูกจ้างทำป่าไม้ขึ้นก่อน จนได้รับความนิยม สวมใส่กันอย่างแพร่หลาย ในปี พ.ศ.2496 ได้มีการจัดงานเลี้ยงอาหารแบบชนโตกขึ้นที่จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อเป็นเกียรติแก่ฯพณฯ นายสัญญา ธรรมศักดิ์ และกงสุลอเมริกา โดยได้กำหนดให้ผู้เข้าร่วมงานใส่เสื้อ ผ้าฝ้ายคอกลมย้อมสีคราม คาดผ้าขาวม้า หลังจากนั้นจึงมีผู้นิยมสวมใส่เสื้อม่อฮ่อมกันแพร่หลายมากยิ่งขึ้น ด้วยเหตุนี้ คนทั่วไปจึงเข้าใจว่าเสื้อม่อฮ่อมเป็นเสื้อประเพณีนิยมสำหรับผู้ชายชาวล้านนา

ผ้าหม้อห้อมแพร่ เป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงความงามทางวัฒนธรรมการแต่งกายของคนเมืองแพร่ อย่างแท้จริง บ่งบอกถึงความเป็นชาติพันธุ์ที่มีประวัติศาสตร์สืบทอดจากบรรพบุรุษมาอย่างยาวนาน เห็นได้จากชุดการแต่งกายพื้นเมืองอันแสดงถึงความมีเอกลักษณ์ของชาวเมืองแพร่ จนมีคำกล่าวที่ว่า “ใครมาเมืองแพร่ ต้องซื้อผ้าหม้อห้อมแพร่”

(7) ขอบเขตที่ตั้งแหล่งภูมิศาสตร์

ขอบเขตพื้นที่การผลิตผ้าหม้อห้อมแพร่ ครอบคลุมพื้นที่จังหวัดแพร่ ทั้ง 8 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองแพร่ อำเภอสอง อำเภอร้องกวาง อำเภอหนองม่วงไข่ อำเภอสูงเม่น อำเภอเด่นชัย อำเภอลอง และอำเภอวังชิ้น รายละเอียดปรากฏตามแผนที่

(8) การพิสูจน์แหล่งกำเนิด

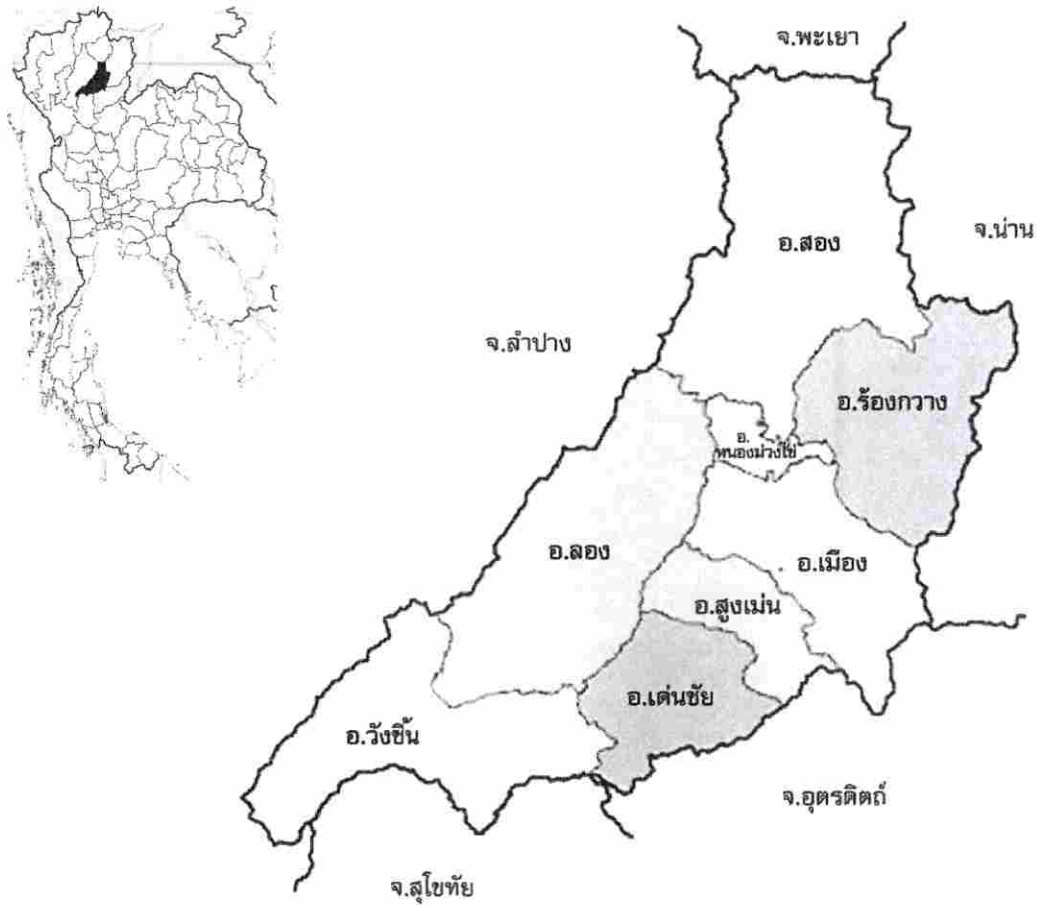
- (1) ผ้าหม้อห้อมแพร่จะต้องผลิตในเขตพื้นที่ที่กำหนด และตามกระบวนการผลิตข้างต้น
- (2) ผ้าหม้อห้อมแพร่ จะต้องใช้ห้อมในการย้อม ซึ่งต้องเป็นส่วนใบและต้นของต้นห้อมที่ปลูกในจังหวัดแพร่เท่านั้น
- (3) กระบวนการผลิตจะต้องผ่านการควบคุมตรวจสอบ คือมีการขึ้นทะเบียนสมาชิกผู้ผลิตผ้าหม้อห้อมแพร่ รวมทั้งต้องมีเอกสารกำกับเพื่อการตรวจสอบย้อนกลับได้

(9) เงื่อนไขที่นายทะเบียนกำหนดตามมาตรา 15

- (1) จัดให้มีการขึ้นทะเบียนผู้ผลิตและผู้ประกอบการสินค้า ที่ประสงค์จะขอใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ผ้าหม้อห้อมแพร่
- (2) ผู้ขอขึ้นทะเบียนสมาชิกผู้ผลิตและผู้ประกอบการค้า จะต้องปฏิบัติตามคู่มือการปฏิบัติงานสำหรับสมาชิกผู้ขอใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ผ้าหม้อห้อมแพร่ และดำเนินการตามแผนการควบคุมตรวจสอบทั้งกระบวนการผลิตในระดับผู้ผลิตและระดับจังหวัด

แผนที่แสดงแหล่งภูมิศาสตร์ ผ้าหม้อห้อมแพร่

แผนที่จังหวัดแพร่

ขอบเขตพื้นที่การผลิตผ้าหม้อห้อมแพร่ ครอบคลุมพื้นที่จังหวัดแพร่ ทั้ง 8 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองแพร่ อำเภอสอง อำเภอร้องกวาง อำเภอหนองม่วงไข่ อำเภอสูงเม่น อำเภอเด่นชัย อำเภอลอง และอำเภอวังชิ้น